

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Ocak-Haziran 2018/10-19 (207-213)

KADINLIK DAİMA BİR MUAMMA MI?

Gülçin OKTAY*

ORCID: 0000-0001-5328-2257

2017 yılının sonlarına doğru Metis Eleştiri serisinin Bilge Karasu Edebiyat İncelemeleri Dizisi'nden Ayşegül Utku Günaydın'ın Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü'nde 2012 yılında tamamladığı *Cumhuriyet Öncesinde Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923)* başlıklı doktora tezinin kitaplaşmış hâli basıldı. Halide Edip'in 1909 yılında yayımlanan *Heyûlâ* romanındaki erkek karakterlerden birinin "Kadınlık daima bir muamma!" sözünden esinlenen Günaydın, kitabına bu sebeple *Kadınlık Daima Bir Muamma: Osmanlı Kadın Yazarların Romanlarında Modernleşme* adını verir. Kapak deseni Emine Bora, kapak tasarımı Semih Sökmen tarafından hazırlanan kitap, kapağında iki farklı kadın görüntüsü sunarak modernleşme sürecinin karmaşasını yansıtır. Kitabın yayın yönetmenliğini Süha Oğuzertem üstlenir ve toplam 240 sayfalık kitap, 24,00 TL olarak satışa sunulur.

Ayşegül Utku Günaydın, annesine, babasına ve unutulmuş kadın yazarların anısına ithaf ettiği kitabını Önsöz ve Giriş'ten sonra üç bölüm olarak düzenler. Yazar, 1876 yılından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar olan modernleşme aşamalarını her daim simge olarak görülen kadınlar üzerinden okur. Cinsiyetin hiçbir zaman tek taraflı ele alınamayacağını düşünen Günaydın, konuya erkek bakış açısının gösterdikleri üzerinden de yaklaşır. Kitapta, erkek yazarlara göndermeler olmakla beraber esas olarak Zafer Hanım, Fatma Aliye, Emine Semiye, Fatma Fahrünnisa, Güzide Sabri Aygün, Halide Edip, Nezihe Muhiddin, Müfide Ferit Tek, Suat Derviş ve Halide Nusret Zorlutana gibi kadın yazarların toplam otuz romanı incelenir. Günaydın, bu romanları okumayan, konuya yabancı olan okuyucular için de romanların kısa özetlerini Sonuç bölümünden sonra ek olarak "İrdelenen Romanların Özetleri" başlığıyla verir. Günaydın, Giriş bölümünde birincil kaynaklara ulaşmayı kolaylaştıran Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın yayımladığı *Kadın Dergileri Bibliyografyası* ve kadın hareketlerini anlatan Serpil

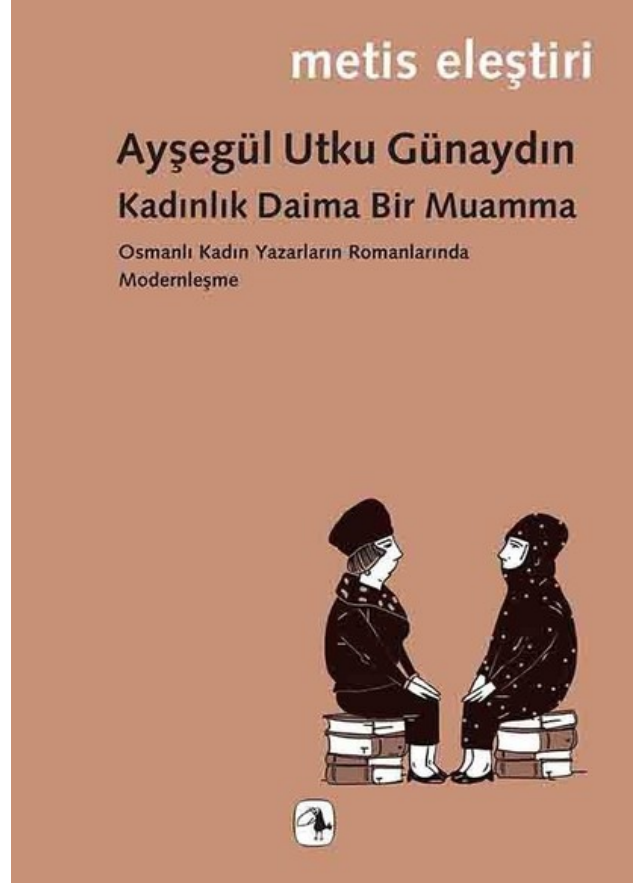
---

* Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
e-posta: oktaygulcin@gmail.com

Çakır'ın *Osmanlı Kadın Hareketi*, Yaprak Zihnioğlu'nun *Kadınsız İnkılâp*, Fatma Kılıç Denman'ın *İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde Bir Jön Türk Dergisi: Kadın*, Fatih Kerimi'nin *İstanbul Mektupları* adlı çalışmalarının isimlerini anarak bu alandaki çalışmaların bolluğuna değinir. Günaydın, bu kadar çok çalışmanın varlığına vurgu yapmakla beraber, karşılaştığı sıkıntıları dile getirmeyi ihmâl etmez. Bu sıkıntıların başında, çalışmaların çoğu zaman birbirini tekrar eden ve peşinen "feminizm" odaklı yapıları gelir. Günaydın'a göre, yapılan çalışmaların en büyük sorunu, incelenen eserlerin feminist olup olmadığını kanıtlama çabalarıdır. Bu çaba, eserlerin meydana geldiği dönemsal arka planı ve edebî incelemeyi yadsır; eksik bir şeyler olduğu hissini yaratır. Haklı eleştirileriyle Günaydın,

ele aldığı kadın yazarlar hakkında son dönemde artan belli başlı kitapları ve makaleleri sıraladıktan sonra kendi kitabının bu çalışmalardan farklı yönlerini ortaya koyar. Buna göre, Günaydın, 1877'den 1923'e çeşitli kadın yazarların toplam otuz romanı üzerinden kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet açmazlarını, kimlik kargaşasını ve modernleşme sancılarını ele alır.

"Osmanlı Kadınlarının Özneleşme Mücadeleleri" adlı birinci bölüm, iki ana başlığa ayrılır ve Tanzimat ile başlayıp II. Meşrutiyet ile devam eden reform süreçlerine değinilerek bu gelişmelerin kadınlar cephesindeki durumu irdelenir. "Tanzimat Sonrası Reformlar ve Kadın Hareketlerinin Yükselişi" başlığı altında, kadınlar için eğitim hakkının önemine ve bu hakkın getirdiği tartışmalara değinilir. Ancak II. Meşrutiyet ilân edilince "temel haklar" söyleminin ötesine geçilerek cinsiyet ayrımcılığının gündeme getirildiği vurgulanır. Günaydın, bu süreci "fikirlerin çoğaldığı, çoksesliliğin geliştiği bir süreç" olarak okur. Ancak "çokseslilik" konusunda eleştirel yaklaşımda bulunmaz, feminizmin kendi içindeki "öteki"lerine odaklanmaz. Bölüm "güçlü devlet-güçlü aile" politikalarından bahsederek ilerlerken 1858 tarihli Arazi Kanunu, 1856'da kölelik ve cariyeliğin yasaklanması, 1842'de Mekteb-i Tıbbiye'de kadınların ebe olarak yetiştirilmesi gibi kadınları ilgilendiren modernleşme çabalarına da yer verir. Bu gelişmelerin yanında 1860 yılından sonra gazete, dergi ve kitap sayılarındaki artış, kadın yazarların da var olduğunu hatırlatan önemli gelişmelerdir. Günaydın, eserlerini incelediği kadın yazarların toplumun belli bir kesimini temsil eden üst sınıf ailelerden olduğunu vurgulamayı ihmâl etmez, ancak bu

konunun bize neler düşündürmesi gerektiğinin üzerinde durmaz. Sadece kadınların yazarlık sürecinde aileleri ve eşleri tarafından engellenme süreçlerine değinip geçer. Bu bölümde Günaydın'ın ele aldığı konulardan bir diğeri de Batı'daki kadın hareketleri ve bu hareketlerin Osmanlı-Türk modernleşme süreçlerine etkileridir. Bu tartışmalar özellikle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadınların çıkarmış oldukları dergiler üzerinden yürütülür. Bu dergilerde Batı'dan gelen "feminizm" kelimesinin kullanılıp kullanılmaması konusundaki hassasiyetler ve bu hareketlerin İslâm dinine uygunluğu konusundaki kaygılar, tartışılan konulardan bazılarıdır.

Bu bölümün ikinci ana başlığı ise "Kadın Olarak Yazmak" adını taşır ve alt başlıklar 1960'lardan sonra gelişen feminist edebiyat eleştirisi tartışmalarına ayrılır. Virginia Woolf, Elaine Showalter, Sandra Gilbert, Susan Gubar gibi isimlerden ve bu isimlerin eserlerinden yola çıkan Günaydın, kadınlara özgü bir dil ve estetik olup olmadığını sorgular. "Kadın yazarların metinleri minör bir edebiyat olarak ele alınabilir mi?" (57) sorusunu soran Günaydın, kadınların edebiyat dünyasında yer alma çabalarına değinir. Erkek yazar ile kadın yazar arasındaki farklılıkları da sorgulayan Günaydın, kadınların ideal ve züppe tiplere eleştirel yaklaşımları üzerinde durarak toplumsal cinsiyet önyargılarına karşı çıkan mücadeleci yapılarını vurgular. Eğitimli erkeklerin de kadına karşı sorunlu bir bakışa sahip olduklarını belirten Günaydın, bu sorunları kadının eğitim ve çalışma hakkı, kamusal alandaki haklarının artması, serbest zaman etkinlikleri, kadına yüklenen sorumluluklar gibi konular üzerinden ele alır. Böylece roman incelemelerine geçmeden önce düzenlenen ve iki ana başlıktan oluşan birinci bölüm, kadın hareketlerinin gelişim seyrini anlamak isteyenler için 50 sayfalık bir giriş niteliği taşır.

"Kadın Üzerindeki Baskı Mekanizmaları" adlı ikinci bölümde, kadın yazarların romanlarında tespit edilen ortak noktalar dört ana başlık altında incelenir. "Anneler ve Öksüz Kızları: Kadınlık Mirasının Reddi" adlı birinci başlıkta, anne yokluğunun kadın karakterlerin kimlik gelişimindeki etkileri ele alınır. Jale Parla'nın *Babalar ve Oğullar: Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri* adlı çalışmasında erkek karakterler ile baba yokluğu arasında kurulan ilişkiden yola çıkan Günaydın, kadının yaşadığı sorunlara anne yokluğu bağlamında yaklaşır. Annesizlik, kadının bireyleşme sürecinde yalnızlaşmasına işaret ederken aynı zamanda baskı mekanizmalarını da devreye sokar. Günaydın, bir yandan da annesizliğin kadını olgunlaştırma işlevine dönük olumlu bir okuma yapar. Tespit ettiği bu noktalara romanlardaki örnekler üzerinden yaklaşan Günaydın, anne eksikliğinin babanın dış etkilere açık hâle gelmesine sebep olduğunu vurgular. Fatma Aliye'nin *Levâ-yih-i Hayât* romanındaki Fehâme ve *Muhâdarât* romanındaki Fâzıla ile Selma Rıza Feraceli'nin *Uhuvvet* romanındaki Sabiha, annelerini kaybetmiş ve erken yaşta evlenmek zorunda kalmış karakterlerdir. Aynı zamanda kitapta anne yokluğu, sadece öksüzlükle değil kötü, yozlaşmış ve sevgisiz anne tipiyle de ele alınır. Emine Semiye'nin *Bîkes* romanındaki Me'mune'nin "ahlâksız" annesi bu duruma tipik örnek olarak gösterilir. Günaydın, kadınların çoğu zaman annelerinden kalan kadınlık mirasını dönüştürme çabalarına da değinir. Selma Rıza'nın *Uhuvvet* romanındaki Zehra, Fatma Aliye'nin *Refet* romanındaki Refet, Halide Edib'in *Mev'ud Hüküm* romanındaki Sara, annelerinin kaderini yaşamamak için çaba gösterirler.

Bu bölümün ikinci ana başlığı “İhtiyatsız Babalardan Kötücül Üvey Annelere ve Fitne Fücür Kayınvalidelere” başlığını taşır. Bu başlıkta baba, ağabey, üvey anne, kayınvalide gibi yan karakterlerin, kadının özgürleşmesi ve modernleşmesi önünde yarattıkları engeller ele alınır. Fatma Aliye’nin *Muhâdarât* romanındaki Fâzıla’nın babasının tekrar evlenmesi, Zafer Hanım’ın *Aşk-ı Vatan* romanındaki Loranza’nın babasının bencil tavırları, Güzide Sabri Aygün’ün *Yabangülü* romanındaki Rahmi Bey’in evlenerek “gönül budalası” olması, Fatma Fahrünnisa’nın *Dilharâb* romanındaki Mazlume’nin evlenince gördüğü baskılar, Fatma Aliye’nin *Enîn* romanındaki sevgisiz öz anne, bu bölümde konu bağlamında incelenen romanlardır. Aynı zamanda bu başlık altında, kadın üzerinde İslâm’ın değil batıl inançların, birtakım âdetlerin baskı yarattığını düşünen kadın yazarların bu konudaki yaklaşımları vurgulanır. Batıl inanç ve kötü eğitim konusu, Emine Semiye’nin *Terbiye-i Etfâle Dair Üç Hikâye* adlı kitabı üzerinden geniş bir şekilde ele alınır.

“Dandini Beylerden Maksat Adamlarına Kadın Erkek İlişkilerinin Tipolojisi” adlı üçüncü ana başlık, çeşitli alt başlıklara ayrılarak II. Meşrutiyet sonrasında erkek imgesinin dönüşümünü ele alır. “Bir Zevcin Anatomisi” adlı alt başlıkta kadın yazarların romanlarında yarattıkları kadın imgesine yer verilir. Kadın yazarların ilk romanlarında olgunlaşmamış, çocuk kalmış, züppe erkeklere yer verdiklerinden bahsedilerek kadın karakterlerin bu duruma verdikleri tepkiler incelenir. Kadın yazarlar, kadın karakterler vasıtasıyla bu “züppe erkeği” dönüştürme rolünü reddederler. Bu tavır, evliliklerin mutsuzlukla sonuçlanmasına yol açar ve konu, Fatma Fahrünnisa’nın *Dilharâb* romanındaki Mazlume, Fatma Aliye’nin *Muhâdarât* romanındaki Fâzıla, yine Fatma Aliye’nin *Levâiyih-i Hayât* romanındaki üç evli kadın, Emine Semiye’nin *Mükâfat-ı İlahiye* romanındaki Alis, Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu* romanındaki Rezin üzerinden incelenir. “İzdivacı Oyuncak Zannedenlerden Değilim” alt başlığında ise züppe tipinin II. Meşrutiyet sonrası dönüştüğü “maksat adamı” ele alınır. Kendisini davasına, ülkesine adayanlar olarak tanımlanan maksat adamları, evliliklerde eşleri ile fikir arkadaşlığına değer verirler. Halide Edib’in *Seviyye Talip* romanındaki Fahir, Halide Nusret Zorlutuna’nın *Sisli Geceler* romanındaki Fikret, yine Halide Edib’in *Yeni Turan* romanındaki Oğuz ve *Handan* romanındaki Nâzım, Müfide Ferit’in *Aydemir* romanındaki Demir, “maksat adamı”na örnek olarak verilen tiplerdir. Bu başlık altında Halide Edib’in romanlarında kullandığı erkek anlatıcılar meselesi de ele alınıp bu konu hakkındaki çeşitli görüşler aktarılır.

“Gizemliliğin Morfolojisi, Skopofili ve Fetiş Nesnesi Olarak Kadın” alt başlığında ise kadının erkek için bir “bilmece”, “muamma” olan yapısı üzerinde durulur. Günaydın, kadınların gizemli tavırlarını, gözetlenen kişi olmalarını, tapılacak, mistik bir varlık hâline dönüştürülmelerini ve erkeklerin bundan zevk almalarını Freud’un skopofili (görsel anlamda duyulan narsistik haz) kavramı üzerinden ele alır. Fatma Aliye’nin *Enîn* romanındaki Rıfat’ın Fehâme’yi gözetlemekten zevk alması, Güzide Sabri’nin *Yabangülü*’ndeki Feridun’un Leylâ’yı izlemesi, Halide Edib’in *Heyûlâ* romanında Ziya’nın Selma’ya bakmaktan haz duyması, bu çerçevede değerlendirilir. Bu noktada Günaydın, kadın gizemliliğinin erkek tarafından tehdit olarak görülen yapısına değinmeyi de ihmâl etmez. Özellikle Halide Edib romanları üzerinden değerlendirilen durum, erkek

karakterlerdeki tedirginliği ortaya koyar. Nitekim Günaydın, bir yandan kadını estetik gösteren bir yandan da sorunlara işaret eden bu “muamma” durumu kitabına isim olarak seçer.

“Histerik Erkekler, Melankolik Kadınlar” alt başlığında ise, Cumhuriyet öncesi kadın yazarların romanlarında sıklıkla rastlanan histeri ve melankoliye değinilir. Susan Sontag’ın *Bir Metafor Olarak Hastalık* çalışmasından yola çıkan Günaydın, bu hastalıkların romanlarda simgeledikleri metaforlara dikkat çeker ve kadın yazarların, melankoliyi kişisel derinlik, gizem ile bağlantılı görüp kadın karakterlerle; histeriyi kişisel zaaflara ve deliliğe yakın görüp erkek karakterler ile ilişkilendirmelerini manidâr bulur. Fatma Aliye’nin *Enîn* romanında Rıfat’ın Fehâme’ye kavuşamayınca hastalanması, Güzide Sabri’nin *Yabangülü* romanında Feridun’un Leyla’nın evlenmesi üzerine histeri krizlerine tutulması, Halide Edib’in *Seviyye Talip, Yeni Turan, Mev’ud Hüküm* gibi romanlarında baş erkek karakterlerin hırslarına, arzularına yenik düşüp histerikleşmeleri örnek olarak gösterilir. Kadınlarda ise, melankolik olma durumu fiziksel özellikler üzerinden tanımlanır. Nitekim Güzide Sabri’nin *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*’ndeki Fikret, Güzide Sabri’nin *Münevver* romanındaki Münevver, Halide Edib’in *Heyûlâ* romanındaki Selma, bakışları ve gözleriyle kadının melankolik yapısını destekleyici örneklerdir.

İkinci bölümün “Soğuk Odalardan Sisli Gecelere Yalnız Kadınlar” adlı dördüncü ana başlığı, mekânın kadın karakterlerin psikolojisini yansıtmadaki önemine ayrılır. Ev içinin baskı ve sınırları; doğanın düşleri ve özgürlüğü yansıttığını vurgulayan Günaydın, durumu Halide Edib’in *Son Eseri* romanındaki Feridun ile Kâmuran’ın doğada buluşmaları ve Zafer Hanım’ın *Aşk-ı Vatan* romanında denizin özgürlüğü ve kadın karakterin memleketini temsil etmesi açısından inceler. Nezihe Muhiddin’in *Şebab-ı Tebah* romanında ve Emine Semiye’nin *Bîkes* romanında ise ev, baskının ve sıkıntının yansıması olarak vurgulanır. Günaydın’ın mekân ile kadın karakterin psikolojisi arasındaki bağlantıyı detaylı bir şekilde ele aldığı roman, Halide Nusret Zorlutuna’nın *Sisli Geceler* romanıdır.

“Modernleşme Sürecinde Kadın Kimliği” başlığını taşıyan üçüncü ve son bölüm, kadın yazarların kurguladıkları kadın karakterlerin ortak yönlerini, serbest zaman etkinliklerini ve kadın okur, etkilenme endişesi gibi meseleleri ele alır. Aynı zamanda bu bölümde Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu* ve *Sefalet* romanları ile Ahmet Mithat Efendi’nin *Henüz On Yedi Yaşında* ve Mehmet Celâl’in *Bir Kadının Hayatı* romanları kıyaslanır. Bu kıyaslamanın amacı, hayat kadınlarını kadın ve erkek yazarların “nasıl” ele aldığını incelemek ve aradaki farkları ortaya koymaktır. Dört alt başlığa ayrılan bu bölümün “Kolektif Bir Kadınlık Değerine Doğru” adlı birinci başlığında, kadın yazarların kadın karakterlerin dışarıdan nasıl görüldüğüne verdikleri önem ele alınır. Kadın karakterlerin eğitim, kültür, zekâ ve rasyonellik özelliklerinin vurgulanmasından yola çıkılarak modernleşme okuması yapılır. “Serbest Zaman, Sanat ve Çalışma” adlı ikinci başlık ise Günaydın’ın Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü’nde 2007 yılında tamamladığı *Tanzimat Romanında Kamusal Alan ve Serbest Zaman Etkinlikleri* adlı yüksek lisans tezine dayanır. Günaydın, yüksek lisans tezinde incelediği beş romana ekleme ve çıkarmalar yaparak serbest zaman etkinliklerini

modernleşmenin en önemli sembolü olarak gösterir. Günaydın, serbest zaman etkinliklerini “kadınca bir savunma refleksi” (157) olarak değerlendirerek bu etkinliklerin kadın yaşamındaki işlevine dikkat çeker. Fatma Aliye’nin *Enîn ve Udî* romanında müzik, *Muhâdarât* romanında kitap ve piyano, *Refet* romanında dikiş, serbest zaman etkinlikleri çerçevesinde değerlendirilir. Fatma Fahrünnisa’nın *Dilharâb* romanında kitaplar ve dikiş, Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu*’nda kanun çalma da bu etkinlikler kapsamında öne çıkarılır. Halide Edib’in romanlarındaki müze, galeri, resim gibi sanatsal meşgaleleri vurgulayan Günaydın, serbest zaman etkinlikleri ile karakterlerin modernleşme, yalnızlık ve ruhsal durumları arasında bağ kurar. Bölümün, “Kadın Okur ve Tersine Etkilenme” başlığı altında Nurdan Gürbilek’in *Kör Ayna, Kayıp Şark: Edebiyat ve Endişe ve Benden Önce Bir Başkası* kitaplarından yola çıkan Günaydın, kadın okur ile etkilenme endişesi meselelerine değinir. Günaydın’a göre, erkek yazarların aksine kadın yazarların romanlarında okumak, kadın okur üzerinde iyi yönde etkiler yaratır. Bu tespitini Fatma Aliye’nin *Muhâdarât* ve Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu* romanları ile destekleyen Günaydın, kadın yazarların zihninde okuyan kadın profilinin detaylarını verir. Bölümün “Gayya Kuyusuna Düşen Kadınlar” adlı son başlığı ise, yukarıda da belirttiğimiz dört roman üzerinden ele alınır. Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu* ile Ahmet Mithat’ın *Henüz On Yedi Yaşında* romanlarını kıyaslayan Günaydın, erkek ve kadın yazarların konuya bakışlarındaki farklılıkları ortaya koyar. Günaydın, aynı kıyaslamayı Emine Semiye’nin *Sefalet*’i ile Mehmed Celâl’in *Bir Kadının Hayatı* üzerinde de gerçekleştirir ve böylece kadın yazarın, dolayısıyla da kadın karakterin erkek yazara ve karaktere kıyasla mücadeleci kimliğini öne çıkarır.

Sonuç bölümünde yukarıda detaylı bir şekilde tanıttığımız başlıkları bir kez daha özetleyerek toparlayan Günaydın, ardından “Ek: İrdelenen Romanların Özetleri” kısmında incelediği otuz romanın kısa özetini verir. Böylece yazar, romanlara yabancı olan okurların da ön bilgi edinmesini sağlar. Bu kısımdan sonra gelen Kaynaklar ve Dizin kısmıyla kitap tamamlanır. Bu çalışma, gazete ve dergi sayfalarında saklı kalmış, kitap olarak basılmamış (üçü hariç) Emine Semiye’nin *Terbiye-i Etfâle Ait Üç Hikâye* (1895-1896), *Hiss-i Rekabet* (1896), *Bikes* (1897), *Mükâfat-ı İlâhiye* (1896), *Muallime* (1899-1901), *Gayya Kuyusu* (1920), Fatma Fahrünnisa’nın *Dilharâb* (1896-1897), Güzide Sabri Aygün’ün *Münevver* (1905) adlı romanlarını dâhil edip bu romanları belirtilen bağlamlarda ele alması açısından önemlidir.¹ Çalışmada, her dönem modernleşmenin sembolü olarak görülen kadının kimlik kargaşasına ve modernleşme sancularına geniş bir perspektiften yaklaşılar. Bunu yaparken yer yer erkek yazarların romanlarına ve dolayısıyla erkek karakterlere değinmesi, karşılaştırmalı bir yaklaşım sunar. Ancak Günaydın, belirtmiş olduğumuz bu faydalı değerlendirmeleri yanında bazı noktalarda genel kabulleri tekrarlamaktan öteye geçmez. Özellikle Günaydın’ın Önsöz’de “[b]ir arkadaşım sahaftan bulup bana gösterdiği bir mektupta Teali-i Nisvan Cemiyeti üyesi kadınlardan birinin diğer bir kadın dostuna, sevgisinin ve

¹ Ayşegül Utku Günaydın’ın doktora tezinde orijinal metinden okuduğunu belirttiği yukarıdaki romanlardan Güzide Sabri Aygün’ün *Münevver* romanı 1938 yılında Sühulet Kitabevi’nden; Emine Semiye’nin *Gayya Kuyusu* 2015 yılında Homer Kitabevi’nden sadeleştirilmiş basımlarıyla çıkar. Fatma Fahrünnisa’nın *Dilharâb* romanının çeviriyazımını ise Fatih Altuğ yapar ve kitap, 2017 yılının Kasım ayında Koç Üniversitesi Yayınları tarafından ilk kez yayımlanır.

bağlılığının göstergesi olarak saçlarını kesip zarfın içine iliştiğini görmekse kadın dayanışmasının, kız kardeşlik ruhunun en çarpıcı örneklerinden biriydi benim için” (10) sözleri “kız kardeşlik” ruhu konusunda bu kabullere teslim olduğunu gösterir. Nitekim birinci bölümde kadın dergilerinden bahsettiği kısımlarda, bu dergilerde yazmasına izin verilmeyen, “öteki” olarak adlandırılan Ermeni, Rum, Yahudi vb. kadınların durumlarına değinmemesi bu tespitimizi destekler.² Günaydın, bir yandan 1877-1923 arası kadın yazarların otuz romanını detaylı bir şekilde ele alarak bu alandaki çalışmalara bir katkıda bulunurken bir yandan da Giriş kısmında bahsettiği kadın çalışmalarındaki kısır bakış açısına hapsolür. Günaydın, romanlarda, hane içinde kadınlar arasında da eşitsizlikler olduğuna değinir, ancak bu konuyu açmaz; eşitsizliklerin romanlara nasıl yansıdığı hakkında örnekler göstermez. “Öteki” odaklı bir okuma ve karakterler arası sınıfsal ayrımlardan kaynaklanan sorunlar bu kitabın eksik bıraktığı noktalardır.

Kaynakça

[Aygün], Güzide Sabri (1938). *Münevver*. İstanbul: Sühulet.

Emine Semiye (2015). *Bîkes*. (Haz.) Ruken Alp, Özge Soylu Bozdağ, Özlem Kazan, Müge Küçük. İstanbul: Homer.

Ekmekçioğlu, Lerna ve Melisa Bilal (Der.) (2010). *Bir Adalet Feryadı: Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazar 1862-1933*. İstanbul: Aras.

Fatma Fahrünnisa (2017). *Dilharâb*. (Çev.) Fatih Altuğ. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Günaydın, Ayşegül Utku (2007). *Tanzimat Romanında Kamusal Alan ve Serbest Zaman Etkinlikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.

Günaydın, Ayşegül Utku (2012). *Cumhuriyet Öncesinde Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923)*. Doktora Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.

Günaydın, Ayşegül Utku (2017). *Kadınlık Daima Bir Muamma: Osmanlı Kadın Yazarların Romanlarında Modernleşme*. İstanbul: Metis.

---

² Lerna Ekmekçioğlu ile Melisa Bilal'in derlediği *Bir Adalet Feryadı: Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Ermeni Feminist Yazar 1862-1933* (2010) adlı kitap, Osmanlı vatandaşı beş Ermeni feminist kadının Osmanlı'dan Türkiye'ye uzanan zorlu yaşamlarını ele alır ve “öteki” odaklı bir okuma için örnek oluşturur.